

δεξιοτεχνίαν—να ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου. Ἡ συγγραφεὺς μᾶς ἔδωκε μίαν ἐρμηνευτικὴν ἐργασίαν, ἣ ὅποια μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ γράψασα καὶ τὰ προβλήματα κατέχει καὶ εὐαισθησίαν καὶ διαίσθησιν ἔχει καὶ φιλολογικὴν σκέψιν ἡσκημένην καὶ ἐπιστημονικὴν μέθοδον διαθέτει. Ἡ συγγραφεὺς γνωρίζει νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ κατανοῇ λεπτὰς ἐννοιολογικὰς ἀποχρώσεις, νὰ συνδυάζῃ τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα καὶ δεδομένα καὶ νὰ κρατῇ συνεχῶς τὴν συνδετικὴν γραμμὴν τῆς ἐρεύνης ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΣ Δ. ΣΚΙΑΔΑΣ

* * *

ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΜΠΟΥΡΑ, Τὸ Ἐπίθετον παρὰ Βακχυλίδη, «ΠΛΑΤΩΝ» 37/38 (1967), σελ. 118—130.

Ἄφ' ἧς τὸ 1897 ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος φιλόλογος Κερυον ἐδημοσίευσεν τὰ 20 νέα ποιήματα τοῦ Βακχυλίδου ἀπὸ τὸν λεγόμενον Λονδίνιον πάπυρον Α, εἶδον τὸ φῶς εἰς τὴν Εὐρώπην πολλαὶ ἐκδόσεις μὲ ποικίλας ἐργασίας διὰ τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

Δυστυχῶς εἰς τὴν πατρίδα μας, ἐκτὸς τῆς μεταφράσεως 3—4 μεμονωμένων ποιημάτων, ἐλάχισται ἐργασίαι ἔχουν δημοσιευθῆ καὶ αὐταὶ μάλιστα πολὺ σύντομοι. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον τρεῖς μόνον ἐργασίας σχετικὰς γνωρίζομεν : α'. Στεφάνου Ν. Δραγούμη, Βακχυλίδης, (ἐρμηνευτικὰ—διορθωτικὰ, Ἀθηνᾶ τ. 10, 413—425, 556 κ.έ., 1898). Ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν διεθνῆ βιβλιογραφίαν. β'. Γ. Γαρδίκια, Βακχυλίδης, (νέαι λέξεις τοῦ Βακχ. καὶ κρίσεις διὰ τὸ ἔργον του, Ἀθηνᾶ, τ. 27, 1915). γ'. Βασιλ. Α. Δικαιοφύλακος, «Ποιήματα Βακχυλίδου τοῦ Κείου», (Ἀθῆναι, Μιχ. Σαλιβέρου 1899), μετάφρασις ἐπαινετὴ μὲν ὡς προσπάθεια, ἀλλ' ἀνεπιτυχὴς καὶ σφαλμάτων βριθουσα.

Ἦδη μετὰ χαρᾶς εἶδομεν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν κ. Νέστορος Γ. Μπούρα, δημοσιευμένην εἰς τὸ τεῦχος 37/38 1967, σελ. 118—130 τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων φιλόλογων «Πλάτων», μὲ τὸν τίτλον «Τὸ ἐπίθετον παρὰ Βακχυλίδη».

Ἡ μετὰ μεθοδικῆς διαρθρώσεως ἀξιόλογος αὕτη ἐργασία κατατοπίζει ἐπαρκῶς εἰς τὸ θέμα τὸν ἐνδιαφερόμενον ἀναγνώστην καὶ βοηθεῖ εἰς τὸ ἔργον του τὸν Ἑλληνα φιλόλογον, τὸν μὴ διαθέτοντα ἄλλα βοηθήματα. Διὸ εὐχόμεθα καὶ ἄλλοι φιλόλογοι ν' ἀσχοληθοῦν μὲ θέματα τοιαῦτα.

Εἰς τὴν πραγματείαν ὅμως αὐτὴν ὑπάρχουν καὶ τινὰ σφάλματα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων προφανῶς τυπογραφικά, ἀλλὰ καὶ προτιμήσεις τινὲς γραφῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἤδη δεκταὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἐκδότας. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς :

1. σελ. 119, στ. 12, ἔχει γραφῆ *κλυτο[τόξις ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ κλυτό]τοξος*.
2. σελ. 119, στ. 25 *ἀναξιμβρόντας ἀντὶ ἀναξιβρόντας*. Ἐδῶ μάλιστα θὰ ἔπρεπεν εἰς ὑποσημείωσιν (ὅπως εἰς τὴν σελ. 123) νὰ ἐγένετο μνεῖα τοῦ ὅτι τὸ *-βρόντας* προέρχεται ἀπὸ διόρθωσιν τοῦ Blass. Οἱ πάπυροι Α καὶ Ο ἔχουν *ἀναξιβρέντας*, τὴν γραφὴν δὲ ταύτην ἀκολουθοῦν ὁ Kenyon, ὁ Jebb, ὁ Suess (1912), ὁ Snell (1958, 1961) κ.ἄ.
3. σελ. 120, στ. 3. *φανσίμβροτος* ἀπὸ διόρθωσιν τοῦ Blass, ἀντὶ *φασίμβροτος* τοῦ παπ. Α. Τὴν διόρθωσιν τοῦ Blass κατὰ τὸν Πινδαρικὸν τύπον (Ὀλ. 7, 39) δὲν τὴν ἀπεδέχθησαν οἱ περισσότεροι ἐκδότες.
4. σελ. 120, στ. 15 καὶ σελ. 127, στ. 24, ἔχει γραφῆ *ποιότατος* ἀντὶ *πιότατος*. Ἐπίσης εἰς τὴν παραπομπὴν ἔχει γραφῆ Ἐπ. 2 (ὅπερ σημαίνει ἀπόσπασμα 2), ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Ἐπ. 2 (=ἐπίγραμμα 2).
5. σελ. 123, ὑποσημ. 1, ἀναφερόμενος ὁ κ. Μπούρας εἰς τὴν λέξιν *ἐναλιναιέτας* γράφει : «Μόνον παρὰ Blass». Ἀλλὰ καὶ ὁ πάπυρος Α ἔχει *ἐναλιναιέται*, ὅχι μόνον ὁ Blass. Οἱ ἄλλοι ἐκδότες ὀβελίζουσιν τὸ *εν* τοῦ *ἐναλιναιέται* ὡς προερχόμενον ἐξ ἐσφαλμένης γραφῆς καὶ φθεῖρον τὸ μέτρον. Περὶ τούτου βλ. εἰς τὸ παρὸν τεῦχος (σελ. 106 κ.ἑ.) σχετικὰς παρατηρήσεις μου.
6. σελ. 123, ὑποσημ. 2, ἀναφερόμενος εἰς τὴν λέξιν *ἐρειψί[λα]ος* γράφει : «Μόνον παρὰ Blass. Ὁ Kenyon παρέχει *ἐρειψί[τοιχ]ος*». Ἀλλὰ διατὶ ἡ προτίμησις τοῦ *ἐρειψί[λά]οις*, ἀφοῦ ὁ πάπυρος δίδει μᾶλλον *ἐρειψί[τοίχ]οις*, δεδομένου μάλιστα ὅτι εἰς τὸν ἐφθαρμένον πάπυρον τὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ *ι* τοῦ *ψι* καὶ τῆς καταλήξεως *οις* δὲν εἶναι διὰ 2 γράμματα (-λα), ἀλλὰ διὰ 4 (-τοιχ) ; Ἐγὼ προτιμῶ : *ἐρειψί[τείχ]οις*.
7. σελ. 125, στ. 4 : *ἐριβύχας* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ἐριβρύχας*.
8. σελ. 126, στ. 12 : διατὶ ἡ προτίμησις *λ]αχαῖς* κατὰ τὸν Blass ἀντὶ τοῦ *μ]άχαις* κατὰ Kenyon, Jebb, Suess, Snell κ.ἄ. ;
9. σελ. 126, στ. 20, γράφει : *κρέουσαν* κούραν· τὸ *κρέουσαν* ὅμως δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ κούραν, ἀλλ' εἰς τὸ *Δάματρα*. Εἰς τὸ κούραν ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετον *ἰοστέφανον*. (Σημ. ἀντὶ κούραν προτιμητέον κατὰ Snell Κούραν).
10. σελ. 127, στ. 19, *ἀγροτέρα* θυγάτηρ· γίνεται παραπομπὴ εἰς 5, 128, ἀντὶ 5, 123 - 124. (Τὸ *θυγάτηρ* δὲν θέλει ὑπογράμμισιν μὲ κυρτὰ γράμματα. Τὸ αὐτὸ ἦ τὸ ἀντίθετον καὶ εἰς 3—4 ἄλλας περιπτώσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἀναφέρωμεν, διότι εἶναι λεπτομέρειαι μικρᾶς σημασίας).
11. σελ. 127, στ. 20, ἔχει ἐκτυπωθῆ *πλεύνας* ἀντὶ *πλεύνας*.

Ὁρθῶς ὁ κ. Μπούρας γράφει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν παρὰ Βακχυλίδη ἀποκλειστικῶς ἀπαντωσῶν λέξεων, ἰσχύων σήμερον, δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ παραμείνη ἀναλλοίωτος, οὔτε καὶ ὅτι πάντα τὰ ἀπαντῶντα μόνον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βακχυλίδου ἐπίθετα ἀποτελοῦν ὅπωςδῆποτε καὶ γλωσσοπλαστικὴν ἐργασίαν αὐτοῦ.

Πράγματι, εἶναι ἐνδεχόμενον καὶ ἄλλοι σύγχρονοι αὐτοῦ ἢ καὶ παλαιότεροι νὰ εἶχον εἰς μὴ διασωθέντα συγγράμματά των λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδονται σή-

μερον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Βακχυλίδην. Ἐπιθέτως ἀντιθέτως λέξεις αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς 1 ἢ 2 μόνον μεταγενεστέρους συγγραφεῖς, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔχουν ληφθῆ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τούτων ἐκ τοῦ λεξιλογίου τοῦ Βακχυλίδου, μολοντί τὸ πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῆ. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν λέξεις τινάς :

- βαθυπλόκαμος 10, 8 (καὶ Μόσχος).
- γυιαλκῆς, 8, 38 (καὶ Νόννος).
- θελημός, 16, 85 (καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Φώτιος).
- χαριτώνυμος, 2, 2 (καὶ Τζέτζης).

Εἰς τὸν ἐν ταῖς σελ. 122—124 πίνακα τῶν μέχρι σήμερον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βακχυλίδου ἀπαντῶντων ἐπιθέτων καὶ πιθανῶς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντων πρέπει νὰ περιληφθοῦν καὶ αἱ ἐξῆς λέξεις :

- ἀγγίδο[μος, 12, 89 (κατὰ συμπλήρωσιν Jebb).
- αἰολόπρ[υμ]νος. 1, 114.
- Ἄλκμῆνιος 5 4.
- ἀστύθεμις 4, 3.
- βαρυβρ[έν]τας 7, 4.
- εὐρυδίνας 3, 6 καὶ 5, 38.
- Εὐρωπιάδας 1, 124.
- καλλικέρα 19, 24.
- κεραυνεγχῆς, 7 48 (κατὰ τὸ Πινδαρικὸν ἐγγχεικέραυνος).
- μεγαλόκολπος, ἀπ. 31, 2.
- μεγαλοῦχος, 17, 23 (ἐκτός ἂν πρέπη νὰ ἀναγνωσθῆ *μεγάλαυχος*).
- νεόκριτος, 7, 17.
- φι]αλάκατος, 1, 74 (κατὰ συμπλήρωσιν Blass).
- φοινικόνωτος, 5, 102.
- χαλκοτειχῆς, 3, 32.

Εἰς ὑποσημείωσιν τῆς σελ. 122 ὁ κ. Μπούρας ἀναφέρει 9 λέξεις αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν ἐπὶ ἐσχατίας, ὡς γράφει, ἀναγνωσθέντων κειμένων. Ἐπιθέτως ἀντιθέτως λέξεις αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς 1 ἢ 2 μόνον μεταγενεστέρους συγγραφεῖς, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔχουν ληφθῆ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τούτων ἐκ τοῦ λεξιλογίου τοῦ Βακχυλίδου, μολοντί τὸ πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῆ. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν λέξεις τινάς :

- θηροδα]ίκτης, *25, 11 (κατὰ συμπλήρωσιν Lobel).
- κλυτοφόρμιγξ, 1, 1.
- κερ]αυνοβίας, *20 E, 7.
- πολεμαίνετος, ἀπ. 4, 42 (ἄλλοτε εἰς λυρ. ἀδέσποτα).
- (τλαπενθῆς, *20 D, 4, συγκεκομ. ἀντὶ *ταλαπενθῆς*).

Καὶ αἱ κατωτέρω 7 λέξεις

- ἀναξιχορος ἀπ. 65, 11.
- ιοδερκῆς, ἀπ. 61, 1.

μεγαλοκλεής άπ. 62α, 10.

νεοκέλαδος, άπ. 61, 2.

ορικοίτας άπ. 66, 10.

πυριδαής, άπ. 64, 21.

τα]λακάρδιος, άπ. 62α, 3.

(άλλοτε εις λυρικά άδέσποτα), άνήκουν πιθανώς εις τόν Βακχυλίδην. Λέγω δέ πιθανώς, διότι τά κείμενα, εις ά εύρίσκονται αί λέξεις αύται, άποδίδονται μέν υπό νεωτέρων φιλολόγων εις τόν Βακχυλίδην, δέν είναι όμως άναμφιλέκτως Βακχυλίδεια.

Προσθέτω έδω ότι ή γλωσσοπλαστική ικανότης του Β. δέν περιορίζεται μόνον εις τά επίθετα. Εύρίσκομεν και ρήματα και ουσιαστικά εις μόνον τόν Βακχυλίδην άπαντώντα· π.χ.

άθυρσις 13₉₃

γελανώ 5₈₀

εύμαρέω 1₁₇₅

θατήρ 10₂₃

όλιγοσθενέω 5₁₅₂

πεδοιχνώ 16₉

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Γ. ΤΣΕΛΙΟΣ

* * *

SCRIPTA ACADEMICA GRONINGANA, **Scholia in Aristophanem**

I-II Scholia in Equites, D. Mervyn Jones : Scholia vetera. Nigel G. Wilson : Scholia Tricliniana. Wolters — Noordhoff N. V. — Groningen 1969, Swets & Zeitlinger—Amsterdam 1969. I—XXV, 1—280. Dfl. 70, 20.

‘Η Παλαιογραφία άποτελεϊ τόν θετικόν κλάδον τής Φιλολογίας : έδράζεται επί συγκεκριμένων δεδομένων, χρησιμοποιει σταθερά και ένιαία κριτήρια, υποκειται εις άυστηράν νομοτέλειαν.

‘Ο παλαιογράφος έξωπλισμένος όχι μόνον με καθαρώς παλαιογραφικάς γνώσεις αλλά και με όλα τά άπαραίτητα φιλολογικά και γλωσσικά έφόδια (διότι τά χειρόγραφα καθημερινώς του παρουσιάζουν ποικίλα μετρικά, γραμματικά, γλωσσολογικά, έτυμολογικά και ιδίως συντακτικά προβλήματα προς άμεσον λύσιν), καλείται να φέρη εις πέρας έργον, τó όποϊον είναι εκ φύσεως μακροχρόνιον και άπαιτεϊ έργασίαν έξαντλητικήν.

‘Εν τούτοις τó οικοδόμημα, τó όποϊον μετά τόσου μόχθου και ιδρώτος οικοδομεϊ, δέν είναι πάντοτε σταθερόν και μόνιμον. Πολλάκις ή άνακάλυψις ένός αξιολόγου χειρογράφου ή ή άνακατάταξις τών παλαιών βάσει νέων παπύρων ή άλλων κριτηρίων, άνατρέπει εκ θεμελίων όλην τήν προηγηθεϊσαν κριτικήν έργασίαν και υποχρεώνει τόν παλαιογράφον, ως νέον Σίσυφον, να έπωμισθῃ εκ νέου τó δυσβάστακτον φορτίον του.

Τούτο, έν μέρει βεβαίως, ισχύει και δια τά σχόλια του ‘Αριστοφάνους, ή